

Gülten Kazgan

KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET

YENİ EKONOMİK DÜZEN

5. Baskı

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İçindekiler

- xiii Kısaltmalar
- xiv Tablolar
- xv Grafikler
- xvi Birinci Baskıya Önsöz
- 1 GİRİŞ Teknoloji Devrimi, Yeni Ekonomik Düzen ve Ulus-Devlet
- 3 GİRİŞ (1) Teknoloji Devrimleri ve Ekonomik Düzen
  - 3 I. Üçüncü Sanayi Devrimi ve İki Farklı Boyutu
  - 7 II. Birinci ve İkinci Sanayi Devrimlerinde Benzer ve Farklı Boyutlar
    - 7 1. Dünya Devleti Olarak İngiltere ve Birinci Sanayi Devrimi
    - 10 2. Dünya Devleti Olmadan Gelişen İkinci Sanayi Devrimi
  - 12 III. Tek Merkezli Dünya ve Yeni Ekonomik Düzen
- 17 GİRİŞ (2) Yeni Ekonomik Düzen ve Ulus-Devlet
  - 18 I. Ulus-Devletin Ekonomideki Gücünün Aşındırılması
  - 23 II. Merkez'de ve Çevre'de Ulus-Devletin Farklı Konumu
  - 25 III. Yeni Ekonomik Düzen Nereden Kaynaklanıyor?
  - 27 IV. Post-Modern Dünyanın Sanallıkları
- 31 KISIM I Dünya Ekonomisinin Yapısı, YED'in Doğuşu ve Gelişimi
- 33 BİRİNCİ BÖLÜM 2000'li Yılların Başında Dünya Ekonomisinin Yapısı
  - 34 I. 21. Yüzyıl Başında Merkez ve İç Yapısı
    - 35 1. ABD'nin Yeri ve Östünlüğü
    - 40 2. Merkez-içi Karşılıklar
  - 43 II. Merkez'in Dünyayı Etkileme ve Düzenleme Gücü
    - 43 1. Yeni Buluşlar ve Teknolojiyi Değiştirme Gücü
    - 47 2. Haberleşme, Düşünce Kalıpları Oluşturma ve Pazarlamada Etkenlik
    - 50 3. Finans Gücü, Araçları ve Kurumlarında Etkenlik

- 60 4. Uluslararası Kurumlarda Erkeklik
62 5. Artan Tekel Gücü ve Destekçi Ulus-Devletleri
- 66 III. Merkez'in Dışında Kalan Ülkeler: Çevre
67 1. Merkez-Çevre Karşılılaşması
68 2. Çevre'nin İçindeki Çeşitlilik
71 3. Merkez-Çevre İlişkilerinde Değişme
75 4. Çevre'nin Zaafları
81 5. Çevre İçinde Büyüyen Farklılaşma ve Yükselen Yeni Güçler
- 91 İKİNCİ BÖLÜM Kriz, 'Yeni Ekonomik Düzen'in Doğuşu, Gelişimi ve ABD İmparatorluğuna Geçiş
92 I. Eski Dünyanın Ekonomik Düzeni ve Yıkılışı
96 II. Yeni Ekonomik Düzene Geçiş
96 1. Dünden Yeni Düzene
98 2. Temeldeki Öğreni
- 100 III. Merkez'de Sermayenin Kâr Haddinin Düşüşü ve Duraklama
101 1. Merkez'de Duraklama (1974-1983), Merkez-İç Çekilmelerin Artması ve Yeni Rakiplerin Yükselmesi
104 2. Çevre'nin Dış Borçlandırma ile Merkez'in Gereksinimlerine Uyarlanması (1974-1983) ve Sonuçları
- 107 VI. Merkez'de Gelişme (1984-89) ve Tekrar Duraklama (1990-92)
107 1. Yoğunlaşan Merkez-İç Sürtüşmeler ve Yeni Kurumlar
111 2. Doğu Bloku Çökerken Merkez'de Yeni Durgunluk
- 114 V. 1992'den 2000'lere "Amerikan İmparatorluğu"na Geçiş
114 1. ABD'nin Yükselişi
116 2. ABD'de Zenginleşmenin Kaynağı ve Balonun Patlaması
118 3. 2001 Krizinde ABD'nin Küresel Etkinliği
120 4. ABD İmparatorluğu ve Yeni Stratejisi: Petrol Egemenliği
- 127 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Yeni Küresel Düzenlemelerin Çevre'ye Getirdikleri
129 I. IMF ve Dünya Bankası
129 1. Merkez'in Kararlara ve Kredilere Egemenliği
132 2. Merkez Politikalarının Çevre'ye Dayatılması
- 135 II. GATT'tan DTÖ'ye
135 1. GATT'ın Amacı, Kapsamı ve Sorunlar
136 2. GATT-UR'nin Getirdiği Yeni Kurallar
- 140 III. GATT-UR'den DTÖ'ye
144 IV. Çevre İçin Yeni Mali Düzenlemeler ve Ulus-Devlet
144 1. Mali Serbestlik ve Krizler
147 2. Mali Serbestliğin Siyasal Sonuçları
- 149 V. Çevre'nin Artan Görelî Geriliği ve Borçları, Artan Ayırıcılık
149 1. Gelir Düşerken Artan Dış Borçlar
155 2. Çevre'ye Kültürel ve Toplumsal Dışlama
159 3. Merkez'in Çevre'yi Denetleme Yöntemleri
- 160 VI. Büyüyen Çelişkilerle Küreselleşme ve Tepkiler
- 165 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Merkez'de Bölgeselleşme, Nüfuz Bölgeleri Paylaşımı ve Yükselen Yeni Güçlerde Bölgeselleşme
167 I. Dünyada Bölgeselleşme ve Küreselleşme
168 II. Merkez'de Bölgeselleşme ve Nüfuz Alanları Paylaşımı
168 1. Avrupa'nın Başlatığı Süreç: Bölgeselleşme
177 2. Bölgesel Anlaşmaların Yayılması
185 III. Yükselen Yeni Güçlerde Bölgeselleşme ve Karşı Koyma: Asya ve Latin Amerika
185 1. Asya'da Bölgesel Tepkiler ve Örgütlenme
190 2. Latin Amerika'da Bölgesel Tepkiler ve Örgütler
- 193 IV. Küreselleşme mi Yoksa Bölgeselleşme mi?
- 197 KISIM II Küreselleşme'den Ulus-Devlete Yansımalar
199 BEŞİNCİ BÖLÜM Sermaye Hareketlerinin Serbestleşmesi, 'Finans Kapital' ve Mali Krizler
200 I. Sermayenin Küreselleşmesine Geçiş
200 1. Yeni Bir Olay mı?
203 2. Kâr Hadleri ve Küreselleşme
- 208 II. Sermayenin Küreselleşme Biçimleri ve Koşulları
208 1. Dolaysız (Doğrudan) Yatırımlar
216 2. Kısa Vadeli Parasal Sermaye ve Yükselen Pazarlar
219 3. Mali Fonlar, Krizler ve Yükselen Yeni Güçler
225 4. "Carry Trade" ve Mali Krizler
231 5. Spekülatif Fon Akımları ve Mali Krizler
233 6. Karapara Aklanması ve Mali Krizler
- 235 III. Finansal Serbestleşmenin Çevre'de ve Merkez'de Getirdiği
235 1. Çevre Hükümetleri Ne Kazanıyor?
237 2. Merkez'in İstikrarsızlığı Dış Dünyaya Transferi ve Dış Dünyadan Kaynak Aktarımı
240 3. Mali Krizler ve YP'nin Dış Borç Yükü

- 245 ALTINCI BÖLÜM** Tekelleşmenin Teknolojik, Ekonomik ve Örgütlenme Değişmelerinin Sosyal Boyutu
- 247 I. Merkez'de Teknolojik Değişmenin ve Üretim Örgütlenmesinin Yeni Biçimleri**
- 252 II. Merkez'de Tekelleşmenin Güçlenmesi**
- 254 III. Merkez-Çevre İlişkilerinde Yeni Bir Dönüşüm**
- 259 IV. GSYİH, Yatırım, İhracat Artışı Farkları ve Sonuçları**
- 259 1. Farklar
- 263 2. Sonuçlar
- 265 V. Emek Aleyhine Gelişmeler ve Ekonominin Zayıflayan İnsan Boyutu**
- 265 1. Gelişmelerin Yayılma Mekanizması
- 267 2. Emek Pazarının Esnekleşmesi
- 271 3. Sosyal Refah Devletin Çözülmesi
- 273 4. Tarımda Emek, Köyden Göç ve Varoşlar
- 275 VI. Teknolojik Değişme, Küresel Refah Artışı ve Demokrasi**
- 281 YEDİNCİ BÖLÜM** Ulus-Devletin Daralan Ekonomik ve Toplumsal İlişkileri: Etkiler ve Tepkiler
- 283 I. Ulus-Devletin Daralan Ekonomik İşlevleri**
- 283 1. Ekonominin Büyümesi ve Gelir Bölüşümü
- 288 2. Kamu Yararı ve Özelleştirme
- 299 3. "Seignorage" Hakkı ve Para Politikası
- 302 4. Maliye Politikası: Gelirler ve Giderler
- 304 5. İşsizliği Giderme
- 305 6. Dış Ticaret Politikası ve Mali Destekler
- 308 7. Serbestleşme Kime Ne Getirdi?
- 313 II. Doğal Varlıkların Korunması İşlevi**
- 318 III. Aşırı Akımların Yükselişi ve Tepkiler**
- 318 1. Alt-Kimliklerin Parçalayıcı Etkileri
- 321 2. Terör
- 323 3. Tepkilerin Yeni Sözcüleri: Sivil Toplum Örgütleri
- 324 IV. Ulus-Devlet ve Demokrasi**
- 327 V. Ulus-Devletin Yeni İşlevleri**
- 327 1. Yeni Bütünleşmeler
- 329 2. Çelişkiler Nereye?
- 331 VI. Küreselleşmeye Tepkiler**
- 331 1. Merkez'deki Tepkiler
- 335 2. Çevre'de Tepkiler
- 340 3. Ortak Tepki: Bozulan Gelir Bölüşümü

- 345 SEKİZİNCİ BÖLÜM** Tek Kutuplu Dünya ile Yeni Ekonomik Düzenini Yarını (2010-2025)
- 346 I. Dünya Ekonomisinin Genel İçin 2010 Civarı İtibariyle Eğilimler: Staglasyon mu? Dolar Değeri Nereye?**
- 349 II. 2010 Sonrası İçin Beklentiler**
- 349 1. Asya'nın İhracata Dönük Büyüme Modeli Süretilir mi?
- 350 2. Tek Kutuplu Dünya Nereye Gider?
- 352 3. Ekolojik Sorunların Ciddiyeti ve Merkez ile Çevre'nin Konumu Hangi Noktada?
- 354 4. Ekolojik Sorunlara Hidrojen Kullanarak Çözüm Çift Kutuplu Dünya Oluşumunu Erkiler mi?
- 355 5. Nüfus Artış Hızı Çevre'de Nasıl Bir Çelişki Yaratıyor?
- 359 6. Çevre'nin Giderek Artan Dış Borçları ve Ödeme Olanakları Nereye Gidebilir?
- 360 7. Çevre'ye Demokrasi Nasıl Gelebilir?
- 361 8. Teknolojik Değişmenin Etkileri Ne Yolda Olabilir?
- 364 III. 2025 Civarında Tek Kutuplu Dünyadan Çok Kutuplu Dünyaya**
- 364 1. Küresel Güçlerde Yeni Denge Ne Getirebilir?
- 368 2. Çevre Nasıl Değişir?
- 369 3. Finans Gücü Nereye?

371 Kaynakça

379 Konu Dizini

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
AEA	: Avrupa Ekonomik Ekonomik Alanı
AFL-CIO	: İŖçi Sendikaları Konfederasyonu
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İŖbirliđi
APS	: Avrupa Para Sistemi
AR-GE	: AraŖtırma-GeliŖtirme
ASEAN	: GÜneydođu Asya Ulusları Birliği
AT-12	: Avrupa Topluluđu-On İkiler
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluđu
BM	: BirleŖmiŖ Milletler
BOP	: BÜyük Ortadođu Projesi
CİB	: Cari İŖlemler Bilançosu
COMECON	: KarŖıllık Ekonomik Yardım Konseyi (Doğu Bloku için)
ÇUŖ	: Çok Uluslu Ŗirketler
DB	: DÜnya Bankası
DGÜ	: DÜŖük Gelirli Ülkeler
DTÖ	: DÜnya Ticaret Örgütü
ECO	: İktisadi İŖbirliđi Örgütü
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Alanı
EURO	: Avrupa Ortak Para Birimi
FAO	: BM Gıda ve Tarım Örgütü
FED	: ABD Merkez Bankası
GATT	: Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret AnlaŖması
GATT-UR	: GATT Uruguay Round GörüŖmeleri
GB	: Gümrük Birliği
GOKAP	: GeniŖletilmiŖ Ortadođu Projesi
GOÜ	: GeliŖmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GÜ	: GeliŖmiŖ Ülkeler
G-7	: Yediler Grubu: ABD, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, İngiltere [Rusya ile G-8]

IBRD	: Uluslararası Yenilenme ve Kalkınma Bankası
IDA	: Uluslararası Kalkınma Kurumu
IFC	: Uluslararası Finansman Şirketi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İFMC	: İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti
K.b.	: Kişi başına
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİS	: Kitle İmha Silahı
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
LIBOR	: Londra Bankalararası Faiz Haddi
MERCOSUR	: Dört Latin Amerika Ülkesi (Arjantin, Brezilya, Uruguay, Paraguay) Arasındaki Gümrük Birliği
MAI	: Yatırım İçin Çok Taraflı Anlaşma
MIGA	: Ortak Yatırım Garanti Anlaşması
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OEEC	: Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECD'nin eski teşkilatı)
OGÜ	: Orta Gelirli Ülkeler
OGT	: (AB'nin) Ortak Gümrük Tarifesi
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
OTP	: (AB'nin) Ortak Tarım Politikası
SDR	: (IMF'nin Yaratığı) Özel Çekme Hakları
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Konferansı
UNIDO	: Uluslararası Sınai Kalkınma Örgütü
UNESCO	: BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YED	: Yeni Ekonomik Düzen
YP	: Yükselen Pazarlar
YUED	: Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen

Tablolar

67	Tablo I	: Merkez'in ve Çevre'nin Dünya Ekonomisindeki Payı (%) 1990 ve 2000 veya 2005
84	Tablo II	: Yükselen Yeni Güçler ve Dünya Ekonomisindeki Payları (%) 1990 ve 2005
102	Tablo III	: Merkez Ülkelerde (Sabit Fiyatlarla) GSYİH ve GSYİH Deflatörü Ortalama Yıllık Artış Hızı ve İşsizlik Oranı (1961-2000)
150	Tablo IVa	: DGÜ, OGÜ ve GÜ'de k.b. Gelir (ABD Doları), Yıllık k.b. Reel Gelir Artış Hızı (%), Net Safi Sermaye Akımı ve Dünyadaki Payları: 1979-1999
151	Tablo IVb	: Toplam Dünya GSYİH'de Ülke Gruplarının Payları (%) 1990 ve 2005
152	Tablo V	: GOÜ'nün Toplam Dış Borçları ve Vade Dağılımı: 1970-2005
168	Tablo VI	: Her Bölge İhracatında Bölgenin Payı ve Dünya İhracatında Bölgenin Payı (%): 2000
205	Tablo VII	: G-7'de Kâr Hadleri ve Milli Gelirde Sermaye Gelirinin Payı (Yıllık Ortalama %): 1970-95
211	Tablo VIII	: İçeri Giren ve Dışarı Çıkan Doğrudan Yatırımların Çevre Ülke Grupları İtibariyle GSYİH'de Payları (%) 1990 ve 2005
220	Tablo IX	: Gayrisafi Mali Sermaye Hareketlerinin Ülke Grupları İtibariyle GSYİH'de Payları (%): 1990 ve 2005
226	Tablo IX	: GOÜ'ye Özel Dış Sermaye Girişi: 1990-98 (Yılda Milyar Dolar)
250	Tablo XI	: ABD'de Sermaye ve Emegın Reel Getirisinin Yıllık Ortalama Artış Haddi (%): 1950-1992
261	Tablo XII	: GSYİH, Yatırımı ve İhracatın Ülke Grupları İtibariyle Ortalama Yıllık Artış Hızı (%)
311	Tablo XIII	: Asya'da Sanayileşme, Diğer GOÜ'de Sanayisizleşme (1990 ve 2005)
342	Tablo XIV	: Dünya Dolar Milyonerlerinin Sayıları ve Servetlerinin Bölgelere Göre Dağılımı (%) (2006)

Grafikler

- 81 Grafik I : GOÜ'de Kişi Başına GSYİH Yıllık Ortalama Artış Hızı (%) (1960-2000)
- 125 Grafik II : Dünyada Kanıtlanmış Petrol Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı: 2003 (Milyar Varil)
- 155 Grafik III : GOÜ'nün Toplam Dış Borçları ve Reel GSYİH Yıllık Ortalama Artış Hızları (1970-2000)
- 225 Grafik IV : Gelişmekte Olan 45 Ülkeye Net Sermaye Akımı (Milyar-Dolar, 1970-2003)
- 262 Grafik V : GSYİH, Yatırım ve İhracatın Ülke Grupları İtibariyle Ortalama Yıllık Artış Hızı (%): 1990-2000 ve 2000-2005
- 312 Grafik VI : Ülkelerin Dış Ticaret/GSYİH ve İmalat Sanayii/GSYİH Oranlarında Serbestleşirken Değişme (%) 1990 ve 2005
- 341 Grafik VII : ABD'de Reel Ücret ve Verimlilik, 1996-2000